

Študentská vedecká aktivita

Daňové úniky a Národná bločková lotéria ako alternatívny nástroj ich redukcie v podmienkach SR

Silvia Karcolová, Veronika Zemanovičová

Sekcia: financie, bankovníctvo a investovanie

Vedúci práce: doc. Ing. Marta Orviská, PhD., mim. prof

Banská Bystrica

Rok 2014

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ
BYSTRICI
EKONOMICKÁ FAKULTA**

**Daňové úniky a Národná bločková lotéria ako alternatívny nástroj
ich redukcie v podmienkach SR
(Študentská vedecká aktivita)**

Študijný program: Financie, bankovníctvo a investovanie
Študijný odbor: Financie, bankovníctvo a investovanie
Rok štúdia: 2. Bc
Akademický rok: 2013/2014
Pracovisko (katedra/ústav): Katedra financií a účtovníctva

2014 Banská Bystrica

**Silvia Karcolová
Veronika Zemanovičová**

Obsah

ÚVOD	4
1. Teoretické východiská analýzy daňových únikov	5
1.1. Faktory ovplyvňujúce daňové úniky	7
2. Riešenia daňových únikov	9
2.1. Aktuálne riešenia daňových únikov na SR	10
2.2. Analýza a jej výsledky	13
ZÁVER	Chyba! Záložka nie je definovaná.
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	20
PRÍLOHY	22

ÚVOD

Problematika daňových únikov vystúpila v súčasnosti do popredia, čím sa oslabuje “zdravie“ Slovenskej ekonomiky, na ktoré reaguje vláda SR Akčným plánom boja proti daňovým únikom na roky 2012 až 2016.

Práca je rozdelená do dvoch častí. V prvej, teoretickej, sa nachádzajú definície a kategorizácia daňových únikov ako aj legislatívna diferenciacia pojmov a determinanty daňových únikov. Druhá časť sa zaoberá aktuálnymi riešeniami daňových únikov v podmienkach Slovenskej republiky. Jedným z riešení vlády je projekt Národná bločková lotéria, ktorého zámerom je znížiť výšku daňových únikov. V súčasnosti nie je možné presne vyčíslit' výšku strát na daniach, štatistiky ich dokážu len odhadnúť. Národná bločková lotéria ešte stále prebieha a tak nie je možné zistiť efektívnosť tohto riešenia a dopady na výber daní v Slovenskej republike.

Cieľom študentskej vedeckej aktivity je zistiť postoj ľudí k vyššie uvedenému projektu ako opatreniu proti stratám z príjmov DPH. V práci je uvedený súhrn všetkých dostupných informácií o tomto projekte, zámery vlády a opodstatnenosť projektu. V poslednej subkapitole sú analyzované postoje verejnosti k daňovým únikom získané z dotazníkového prieskumu s dôrazom na projekt Národná bločková lotéria. .

1. Teoretické východiská analýzy daňových únikov

Čoraz viac autorov sa v súčasnosti zameriava na problém daňových únikov ako súčasť tieňovej ekonomiky. Mnohí definujú rôzne determinanty vzniku daňových únikov, odhadujú rôznu veľkosť dosahu na hospodárstvo krajiny a tiež spôsoby riešenia tohto problému. V minulosti sa predpokladalo, že daňové úniky sú problémom hlavne ekonomík transformujúcich sa z centrálne riadeného hospodárstva na trhovo orientované hospodárstvo. Výskumy popredných ekonómov dokazujú, že predpoklad vyššieho výskytu tieňovej ekonomiky v tranzitívnych krajinách nie je celkom správny. Na základe výskumu (Orviská, Hudson, 2002,) bolo dokázané, že aj v tak vyspelej krajine, akou je Veľká Británia, ktorá neprešla procesom transformácie, sa stále rozvíjajú aktivity v oblasti tieňovej ekonomiky.

Definícia tieňovej ekonomiky nie je jednoduchá a presne vymedzená. S rozvojom spoločnosti sa menia aj všeobecné morálne postoje ľudí, mení sa aj daňový systém krajín a v súčasnosti je trend zjednocovania daňovej politiky členských krajín Európskej únie, čo zabraňuje krajinám prispôbiť si výšku daní individuálnym potrebám krajiny. Podľa štúdie Orviskej a Hudsona (2002) sú daňové úniky zdrojom vážnych strát príjmov vlád, čo vedie k možným nedostatkom finančných prostriedkov a k nespravodlivému zaťaženiu poctivých daňových poplatníkov. V prácach Schneidera (2000) môžeme nájsť analýzu tieňovej ekonomiky a daňových únikov, ktorá spája všetky názory na to, čo sa považuje za daňový únik. Vo všeobecnosti sa daňové úniky môžu týkať legálnych alebo nelegálnych aktivít. Môže ísť o peňažné alebo nepeňažné transakcie. Do nelegálnych peňažných transakcií môžeme zahrnúť napr. výrobu a distribúciu drog, hazardné hry a prostitúciu. Nepeňažné nelegálne transakcie predstavujú výrobu drog na vlastnú spotrebu, barterový obchod napr. kradnutého tovaru. Daňové úniky z legálnych aktivít sa členia:

o Peňažné transakcie:

- Daňový únik – nepriznaný príjem z vlastnej práce, nepriznané platy a príjmy z predaja tovarov a služieb
- Vyhybanie sa daňovej povinnosti – výhody a zľavy pre zamestnancov, veci pridelené zamestnancom od zamestnávateľa (na súkromné účely)

o Nepeňažné transakcie:

- Daňový únik – barter legálnych služieb a tovarov,
- Vyhýbanie sa daňovej povinnosti – svojpomoc a pomoc rodine, priateľom a známym

Bednárík a kol. (2003) tieňovú ekonomiku rozčlenil podľa tzv. Bielej knihy z roku 1994 nasledovne:

- Samostatne zárobkovo činné osoby a podniky zámerne sa vyhýbajúce sa plateniu daní
- Činnosti, aktivity a ekonomické transakcie zakázané legislatívou
- Bezodplatné aktivity uskutočňované v domácnostiach, pre príbuzných alebo pomoc priateľom
- Odborné aktivity pohybujúce sa mimo hraníc právneho poriadku.

Stretávame sa aj s terminologickou nepresnosťou daňového úniku. Martinez (1990) uvádza, že nepresnosti pojmu daňový únik sú spojené s rozlišovaním tzv. legálneho daňového úniku a nelegálneho daňového úniku. Legálny daňový únik vymedzuje ako právne postupy, ktoré dovoľujú obísť zákon bez toho aby bol porušený. Synonymom k daňovému úniku je v podstate vyhýbanie sa daňovej povinnosti. Nezákonný (nelegálny) daňový únik je priame porušenie legislatívy.

Veľká ekonomická encyklopédia (Šíbl, 2002) rozlišuje dva pojmy daňový delikt a daňový únik. Daňový delikt opisuje ako zníženie príjmov štátu spojené s vyhýbaním sa plateniu dane zo strany daňového poplatníka. Daňový únik je špecifikovaný bližšie ako neoprávnené plnenie alebo zníženie daňovej povinnosti, niekedy dosahované aj legálnymi postupmi, ktoré sú v súlade so zákonom v danej krajine.

Daň z neznalosti platia tzv. „bieli“ poplatníci, ktorých vedomosti o legislatíve nie sú dostatočné a tak im to neumožňuje si legálne znížiť daňovú povinnosť. Na druhej strane sú tí, ktorí majú daňovú výhodu oproti „bielym“ poplatníkom, pretože majú znalosti o legislatíve a hľadajú tzv. „diery v daňových zákonoch“. Takéto osoby uskutočňujú legálne daňové úniky. Široký (2003) uvádza nelegálnu daň ako priame a otvorené porušenie zákona, ktoré je postavené na trestnej zodpovednosti poplatníka.

Autori Schneider, Kirchler a Maciejovský (2001) konštatujú, že z makroekonomického hľadiska medzi legálnym a nelegálnym daňovým únikom

nie je žiadny rozdiel, aj keď ich samotný daňovník vníma rozdielne. Vo svojej analýze vysvetľuje určitý stupeň zhody medzi jednotlivými teoretickými prístupmi. Schneider upozorňuje na skutočnosť, že daňový únik je len časťou tieňovej ekonomiky, ktorá sa s rastom nelegálnych drog môže znižovať. Aktivity tieňovej ekonomiky, ktoré presahujú rámec daňových únikov, sú nelegálne, a teda nepôsobia na rast blahobytu. Preto by hlavným cieľom politiky krajín malo byť ich úplné potlačenie a nie presunutie do legálnej ekonomiky.

Trestný zákona č. 300/2005 Z.z. rozlišuje medzi:

- Skrátением dane a poistného – kto v malom rozsahu skráti daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie
- Neodvedením dane a poistného – kto v malom rozsahu zadrží a neodvedie určenému príjemcovi splatnú daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, ktoré zrazí alebo vyberie podľa zákona, alebo kto neoprávnene v malom rozsahu uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech
- Nezaplatením dane – kto vo väčšom rozsahu nezaplatí splatnú daň.

Autori Cross a Shaw (1982) tvrdia, že vyhýbanie sa plateniu daní a daňové úniky majú podobný efekt, najmä znižujú príjmy a predstavujú túžbu zmenšiť daňové zaťaženie. Mnoho ekonómov nerozlišuje medzi týmito pojmami a radšej analyzujú ich efekty spoločne.

Zhodujeme sa s rozdelením daňových únikov podľa Schneidera, ktorý ich rozdeľuje na legálne a nelegálne. Tak môžeme jasne vyselektovať daňové úniky na tie, ktoré priamo alebo nepriamo porušujú legislatívu. Domnievame sa, že je potrebné rozlíšiť tieto dva pojmy a nezjednocovať ich.

1.1. Determinanty ovplyvňujúce daňové úniky

Najväčším problémom podľa viacerých autorov je definovanie profilu subjektu zámerne sa vyhýbajúceho plateniu daní. Prieskumy dokázali, že muži s nízkym vekom a zároveň s nízkou úrovňou vzdelania majú tendenciu podieľať sa na daňových únikoch viac ako ženy. Taktiež bolo dokázané, že efektívnosť činnosti inštitúcií má významný vplyv na dôveru ľudí v nich. Čím je nižšia dôvera ľudí v inštitúcie, tým je ich ochota platiť dane nižšia. Hlavným nedostatkom inštitúcií je nedodržiavanie nariadení často krát určených samotnou inštitúciou, korupcia a nízke tresty a pokuty pri odhalení nezákonných aktivít.

Jedným z determinantov daňových únikov je dodržiavanie zákona a jednotlivci mu pripisujú určitú dôležitosť. Jedinci, ktorí majú v sebe zakorenenú povinnosť dodržiavať zákon, vylučujú účasť v tieňovej ekonomike. Osoby s amorálnym postojom majú vyššiu tendenciu k daňovým únikom. Morálny postoj k dodržiavaniu zákona ovplyvňujú aj sociálne aspekty, rodinný stav, výchova a status v spoločnosti.

Dôležitým aspektom ovplyvňujúcim činitele daňových únikov sú vek, vzdelanie a pohlavie. Podľa zistení so zvyšujúcim vzdelaním rastie odcudzovanie činností, ktoré oberajú štátny rozpočet o peňažné prostriedky a zvyšuje sa znalosť problematiky daňových únikov. S rastúcim vekom a úrovňou vzdelania sa znižuje ochota riskovať pre riziko súvisiace s odsúdením spoločnosťou v prípade zapojenia sa do tieňovej ekonomiky. Rozhodnutia osôb sú významne ovplyvnené rodinným zázemím, kultúrou a morálnym postojom spoločnosti, ktorej sú súčasťou. Vznikajú obavy zo straty dobrého mena v komunite a tiež z diskreditácie. Neplatenie daní môžu niektorí považovať za neakceptovateľné, pričom iní, ktorí nesúhlasia s nastavením daňovej politiky alebo celkovej ekonomickej a sociálnej situácie v krajine, to nemusia považovať za nesplnenú občiansku povinnosť. Sociálna stigma má nezanedbateľný vplyv na presvedčenie o správnosti alebo nesprávnosti zámerného neplatenia daní.

Pravdepodobnosť odhalenia veľkou mierou vplýva na konečné rozhodnutie o nepriznaní dane. Pri nulovej pravdepodobnosti odhalenia môžeme logicky predpokladať, že subjekty budú náchylnejšie k vykonaniu nezákonnej činnosti. So zvyšujúcou sa pravdepodobnosťou odhalenia sa do popredia dostáva tiež význam sociálnej stigmaty. Predpokladáme, že zvýšená kontrola zo strany inštitúcií môže priniesť zvýšené percento odhalených daňových podvodov, ale musíme brať do

úvahy, že vzniknú náklady na realizáciu kontroly. Závažnou otázkou je efektívnosť týchto vynaložených nákladov v porovnaní s prínosom z odhalených nezaplatených daní. Po odhalení daňového podvodu sa subjekt nevyhne pokute. Pokuty sú vnímané ako menej dôležitý determinant v porovnaní s obavou z odhalenia. Vysoké daňové zaťaženie negatívne vplýva na platiteľov dane. Často-krát sú náklady na pokutu nižšie ako dane odvedené štátu, čo je rozhodujúcim faktorom. V dôsledku toho by mal štát nastaviť daňový systém tak, aby daňové subjekty nemali dôvody na špekulácie.

Výška dôchodku výrazne ovplyvňuje správanie daňovníka. Daňová sadzba a typ zdanenia pôsobí na výšku disponibilného dôchodku. Pri degresívnej daňovej sadzbe sa s vyšším príjmom daňová sadzba znižuje, proporcionálna daňová sadzba uplatňuje princíp rovnosti. Zvyšovaním príjmu sa zvyšuje daňová sadza (progresívna daňová sadzba), čo môže na subjekty povinné platiť daň pôsobiť demotivujúco. A. Laffer skonštruoval krivku medzi mierou daňového zaťaženia a príjmami do štátneho rozpočtu. Na základe toho vysvetľuje, že ak bude prekročená určitá úroveň daňovej sadzby, bude to mať demotivujúci účinok na daňovníkov. Po prekročení tejto hranice budú celkové daňové príjmy do štátneho rozpočtu klesať, to znamená že sa budú nachádzať v zakázanej zóne. Niektorí obyvatelia môžu dokonca prestať pracovať, pretože budú mať pocit, že zarábajú len pre štát a im v konečnom dôsledku nezostane veľa prostriedkov na život (Orviská, 2005).

2. Riešenia daňových únikov

Autori zaoberajúci sa touto témou tiež prinášajú vlastné riešenia v boji s tieňovou ekonomikou. Názory ekonómov Gondu a Lénartovovej poukazujú na nízku úroveň znalostí právneho poriadku, finančného vzdelania a daňovej morálky, čo ich vedie k realizácii podvodu na daniach. Podľa Orviskej (2005), záujem občanov o činnosti spojené s únikom daní súvisí s rozsiahlou byrokraciou a tiež s administratívnymi nákladmi. Znížením nákladov sa predpokladá, že daňové subjekty nebudú motivované k daňovým únikom a zjednodušením byrokracie sa zvýši pravdepodobnosť odhalenia v dôsledku prehľadnosti.

Oboznámenie blízkeho okolia, rodiny a priateľov s tým, že sa občan dopustil spoločnosťou neakceptovateľnej činnosti, môže viesť k odsúdeniu jednotlivca. Strach

z vylúčenia zo spoločnosti demotivuje subjekty, aby uvažovali nad spôsobmi nezaplatenia dane, čo by v konečnom dôsledku znamenalo stratu dobrého mena a cti. V praxi by mohlo byť efektívne spustenie reklamných kampaní, v ktorých by sa upozorňovalo na obyvateľov žijúcich na úkor spoločnosti (tzv. „čierny pasažier“), ktorí nielenže neplatia dane, ale využívajú verejné statky financované z prostriedkov poctivých platiteľov dane. Zverejňovaním zoznamov tých, ktorí sa previnia proti daňovým zákonom, by verejné inštitúcie mohli ovplyvniť efekt sociálnej stigmy.

Uväznenie ako trest za daňový únik nepovažujú niektorí ekonómovia za tak efektívne, ako vyššie finančné postihy, pretože s uväznením vznikajú dodatočné verejné náklady. Zvýšenie sankcií by mohlo priniesť nielen primárne zvýšenie daňových príjmov, ale zároveň by mohla sa znížiť snaha daňových subjektov o praktizovanie daňových únikov. Výška pokút sa pohybuje na dolnej hranici stanovenej sadzby v zákone, čo znižuje mieru účinnosti samotného zákona.

Ak chce vláda eliminovať daňové úniky a vytvoriť podmienky pre efektívne podnikateľské prostredie, musí získať dôveru ekonomických subjektov a dať im istoty. Zjednodušenie legislatívy, účinné vzdelávanie v poznaní práva, pevné morálne základy vedúce k občianskej povinnosti, dodržiavanie zákonnosti a vytvorenie dokonalejšieho kontrolného mechanizmu by mohlo priniesť vyššie príjmy do štátneho rozpočtu.

2.1. Aktuálne riešenia daňových únikov na SR

Vláda SR sa vo svojom Programovom vyhlásení vlády na roky 2012 až 2016 zaviazala účinne, nekompromisne a systematicky bojovať proti daňovým únikom. Inštitút finančnej politiky MF SR zverejnil odhad výšky straty príjmov z DPH na rok 2010 na úrovni 2,3 miliardy €, čo predstavuje 3,5% HDP (zdroj: Ministerstvo financií SR). Vláda SR za negatívne vplyvy v oblasti spoločenského a ekonomického života považuje:

- deformované ekonomické prostredie (získanie nekalej konkurenčnej výhody),
- vplyv na subjekty s dobrou daňovou disciplínou k využívaniu podobných praktík,
- znižovanie príjmov do štátneho rozpočtu, čo znemožňuje zabezpečovať úlohu štátu v oblasti zdravotníctva, obrany, školstva apod.,

- poškodzovanie finančných záujmov EÚ,
- znížovanie dôveryhodnosti a kredibility krajiny,
- podpora iných foriem závažnej kriminálnej činnosti tým, že prostriedky získané z tieňovej ekonomiky sú znovu investované do tejto oblasti (drogy, prostitúcia, terorizmus a podobne).

Dlhodobým zámerom vlády SR je zaviesť zjednodušenie administratívy elektronickou formou a odbremeniť tým daňové subjekty aj verejné inštitúcie od nadmernej byrokracie. Cieľom týchto opatrení je zníženie vládnych výdavkov na financovanie administratívnych pracovníkov, zníženie čakacej doby počas spracovania dokumentov vo verejných inštitúciách, zníženie nákladov na administratívne priestory (potreba menšieho počtu archívov a úradných priestorov) a zjednodušené a zrýchlené prepojenie jednotlivých inštitúcií.

Ministerstvo financií aktívne hľadá riešenia, ako zamedziť ďalšiemu rozvoju tieňovej ekonomiky. Jedným z významných projektov vlády bolo spustenie tzv. Národnej bločkovej lotérie od septembra 2013. Vyjadrením ministra financií Kažimíra k danému projektu bolo: *„Bločkovú lotériu vnímame ako šancu, ktorá umožní namiesto represie prinášať osvetu. Platenie, respektíve neplatenie daní, je odrazom morálky celej spoločnosti a preto národná bločková lotéria ma obrovský edukačný potenciál“* (SITA, 2013). Vyjadrenia rezortu financií boli optimistické, no napriek tomu sa našli aj odporcovia tohto projektu, ktorí ho považujú za Pyrrhovo víťazstvo.

Odhadované daňové úniky Ministerstvom financií SR na rok 2013 boli vo výške 150 miliónov eur. Doteraz vzniknuté náklady na spustenie a dopracovanie projektu predstavovali cca 260 000 € a na výhry 510 000 €. V súčasnosti sa nedá určiť návratnosť vynaložených nákladov na tento projekt, ale Ministerstvu financií SR sa prostredníctvom nahlasovania podozrivých pokladničných dokladov občanmi podarilo odhaliť podnikateľov, ktorí si neplnia povinnosti podľa zákona č. 289/2008 Z.z. o používaní ERP. Títo sú zaradovaní do plánov kontrolnej činnosti.

Národná bločková lotéria je lotériová hra podľa zákona č. 171/2005 Z. z. o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, kde je definovaná ako „štátna lotéria - lotéria pokladničných dokladov“. Do lotérie sa môže zapojiť každý občan, ktorý dovŕšil vek 18 rokov a vlastní platný doklad z elektronickej registračnej pokladnice a to v hodnote najmenej 1 euro.

Cieľom lotérie je pozitívne motivovať ľudí, aby si aktívne pýtali pokladničné doklady pri kúpe tovarov a služieb. Má to priniesť efekt zodpovedného správania najmä malých a stredných podnikov. Zámerom je prinútiť ľudí, aby si uvedomili výhody získania dokladu o kúpe tovaru, ktorými sú možnosť reklamácie tovaru a garancia toho, že si podniky plnia svoje zákonné povinnosti (zdroj: Ministerstvo financií SR).

So začatím realizácie projektu bločkovej lotérie sa postupom času objavujú negatívne ohlasy na toto riešenie vlády. Odporcovia zaujímajú rôzne stanoviská proti tomuto projektu, avšak všetci sa zhodli, že najzávažnejšou otázkou je: Koľko sú skutočne vynaložené náklady na realizáciu tohto projektu? Pokryjú príjmy zo zvýšeného počtu vydaných bločkov náklady? Ďalším z negatív je by mohla byť nepriama podpora hazardu zo strany vlády. Zvyšuje hráčsku vášeň a z morálneho hľadiska môže predstavuje nebezpečenstvo najmä pre sociálne slabšie rodiny, ktoré sa zapoja do súťaže z dôvodu vidiny ľahkého zárobku. Niektoré ľahko ovplyvniteľné osoby môžu mať tendenciu sklúzať od „legálneho“ hazardu k závislosti aj na iné formy hazardu (Daňo, 2013). Väčšina nákupov sa realizuje vo veľkých supermarketoch, kde je nevydanie potvrdenia o nákupe málo pravdepodobné. Tiež môžu vznikať situácie, v ktorých bude snahou spotrebiteľov deliť nákup na menšie časti pre väčší počet bločkov a tým zvýšenie šance na výhru. Myslíme si, že týmto špekuláciám by sa predišlo zvýšením minimálnej hodnoty pre registráciu bločku. Počet výhercov v jednom žrebovaní môže byť maximálne 10, čo znižuje motiváciu ľudí na registrovanie bločkov, pretože sa znižuje pravdepodobnosť výhry. Efektívnejšie by bolo, keby sa zvýšil počet výhercov s nižšou výhernou sumou, čím by sa zvýšila šanca pre jednotlivcov na výhru. Ľudia majú na výber z piatich možností registrácie bločkov – pomocou mobilnej aplikácie, prostredníctvom sms, internetovou stránkou, na zberných miestach a registráciou priamo pri nákupe. Za niektoré z týchto možností registrácie si spoločnosti účtujú poplatky. Do registrácie bločkov sa vo veľkej miere zapájajú aj dôchodcovia, ktorí nemajú zručnosti s internetom a mobilnými aplikáciami, v dôsledku čoho registrujú bločky prostredníctvom sms služieb, ktoré sú spoplatnené. Platby za tieto služby znevýhodňujú niektorých súťažiacich.

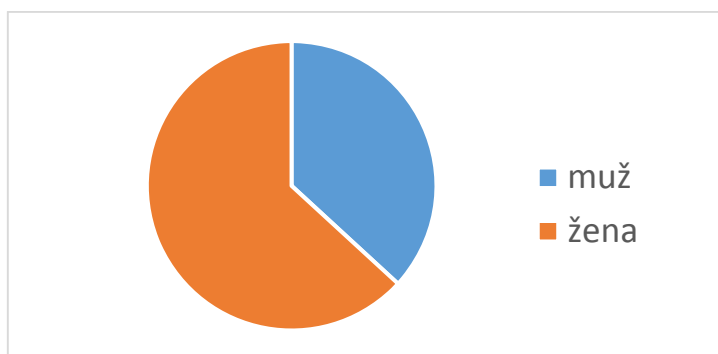
Nie je možné jednoznačne určiť vhodné riešenie problému daňových únikov na Slovensku. Národná bločková lotéria je jedným z riešení a preto sme sa rozhodli skúmať vnímanie verejnosti na tento projekt.

2.2. Analýza a jej výsledky

Mnoho autorov sa snažilo štatistickými metódami zistiť výšku daňových únikov, ale z dôvodov nepriznania sa respondentov k daňovým únikom a zatajovaniu informácií nie je možné získať korektné údaje. Dokazuje to aj fakt, že existujú rôzne metódy výpočtu výšky daňových únikov, ktorých výsledky sú rozdielne.

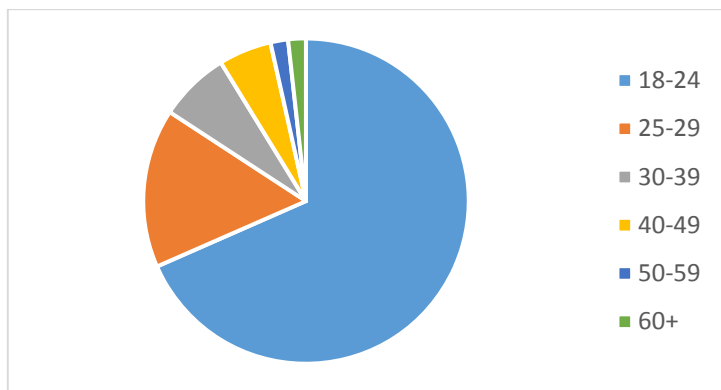
Štatistický úrad Slovenskej republiky skúmal odhady výdavkov domácností bez obdržania potvrdenky za roky 1996 až 2007. Zo sledovaných komponentov skrytej ekonomiky v neformálnom sektore odhaduje najvyššie straty príjmov v oblasti služieb stavebných remeselníkov a ostatných remeselníkov. Na základe výsledkov odhadov Štatistického úradu môžeme povedať, že v priebehu 11 rokov vzrástla výška straty na daniach, ale v kratšom časovom horizonte má tendenciu fluktuovať (príloha č. 2).

V marci 2014 sme uskutočnili prieskum formou dotazníka na vzorke 57 náhodne vybraných respondentov, ktorí odpovedali na otázky týkajúce sa daňových únikov a ich riešení na Slovensku. Naším zámerom bolo tiež zistiť názory a postoje respondentov na projekt Národná bločková lotéria. Na naše otázky odpovedali prevažne osoby vo veku 18-24 rokov a najmä zo Žilinského kraja.

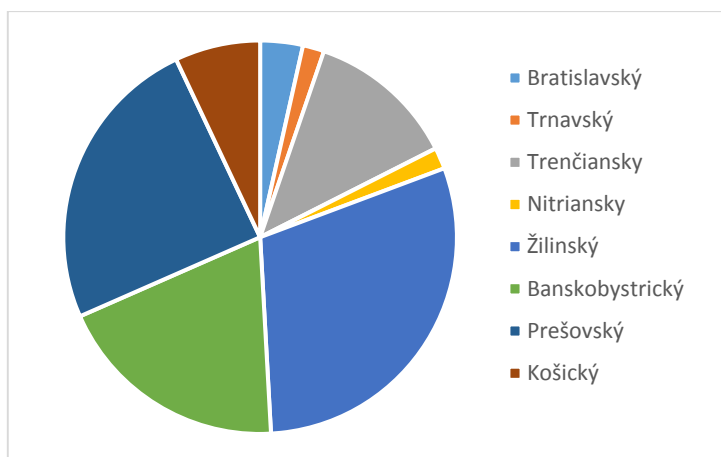
Graf 1 Rozdelenie respondentov podľa pohlaví

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

Graf 2 Rozdelenie respondentov podľa veku

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

Graf 3 Rozdelenie respondentov podľa kraja

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

Naša vzorka respondentov je tvorená 63,16 % žien, z ktorých takmer polovica (44,44 %) považuje vysoké daňové zaťaženie za hlavnú príčinu vyhýbania sa plateniu daní. Za faktor, ktorý najmenej ovplyvňuje neplatenie daní považujú ženy nedokonalú legislatívu. Muži pripisujú vysokému daňovému zaťaženiu, nedokonalej legislatíve a nízkym príjmom približne rovnaký podiel na príčinách neplatenia daní (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Vnímané príčiny neplatenia dane v závislosti od pohlavia (v %)

<i>Príčiny neplatenia dane</i>	Muž	Žena
vysoké daňové zaťaženie	33,33	44,44
nedokonalá legislatíva	33,33	16,67
nízke príjmy	28,57	38,89
iné dôvody	4,76	0,00

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

Tabuľka 2 poskytuje údaje o významnosti výšky daňových únikov v podmienkach Slovenskej republiky. 77,19 % všetkých respondentov vyjadrilo názor, že daňové úniky na Slovensku považujú za významné. V porovnaní s mužmi vyššie percento žien nevie posúdiť významnosť výšky daňových únikov. Mohli by sme sa domnievať, že tento fakt súvisí s nižším dosiahnutím vzdelaním u žien, ale vzdelanostná úroveň žien a mužov z našej vzorky je približne rovnaká, čím túto domnienku zamietame.

Tabuľka 2 Postoj respondentov k otázke, či považujú daňové úniky za významné (v %)

	muž	žena
áno	80,95	75,00
neviem	4,76	13,89
nie	14,29	11,11

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

Na otázku, či by respondenti volili cenu produktu zníženú o DPH bez vydania pokladničného dokladu a s možnosťou výhry 10 000 Eur v Národnej bločkovej lotérii, odpovedala väčšina respondentov najnižšej vekovej kategórie pozitívne. So zvyšujúcim vekom by osoby uprednostnili nákup tovaru s pokladničným dokladom zahrňujúcim DPH.

Na základe testu nezávislosti dvoch kvalitatívnych znakov s chí-kvadrát rozdelením sme zisťovali závislosť medzi pohlavím a voľbou kúpy tovaru bez pokladničného dokladu. Testovaciu štatistiku vypočítame pomocou vzťahu:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{\left(n_{ij} - \frac{n_i * n_j}{N}\right)^2}{\frac{n_i * n_j}{N}}$$

so stupňami voľnosti $(r-1)*(s-1)$. Ak zamietneme nulovú hypotézu o nezávislosti dvoch kvalitatívnych znakov, môžeme použiť Pearsonov kontingenčný

koeficient na zmeranie intenzity závislosti medzi kvalitatívnymi znakmi, ktorý je z intervalu $(0;1)$. Pearsonov kontingenčný koeficient vypočítame nasledovne.

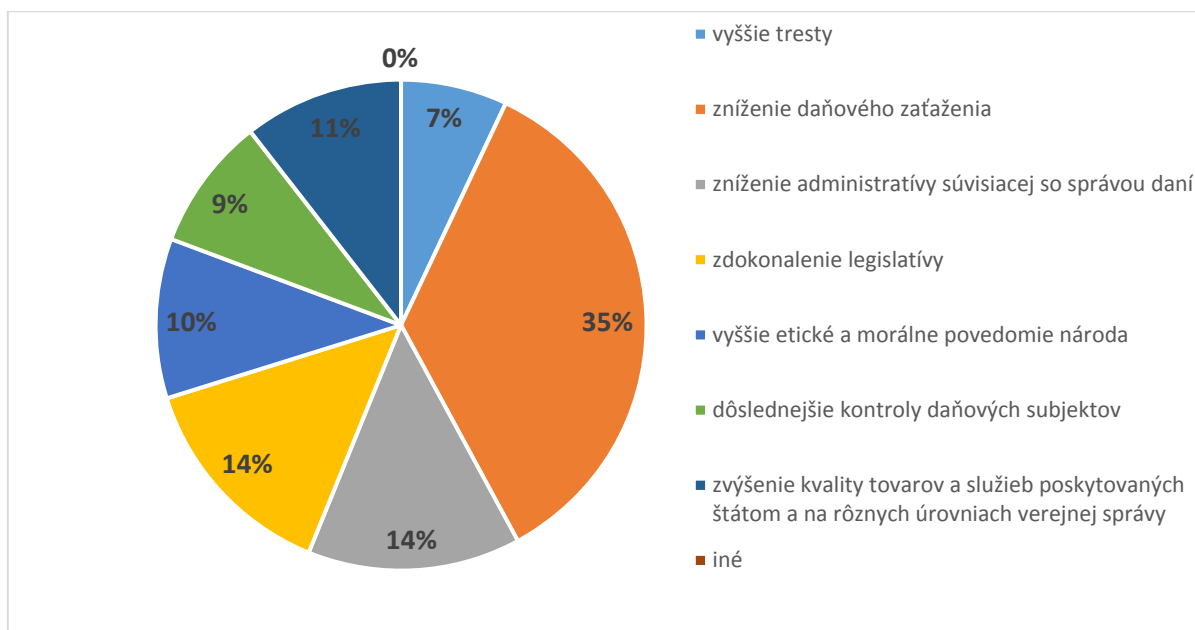
$$C_P = \sqrt{\frac{\chi^2}{N + \chi^2}}$$

kde χ^2 predstavuje testovaciu štatistiku a N predstavuje počet pozorovaní (Kanderová, Úradníček, 2007).

Výsledkom testovacej štatistiky chí-kvadrát rozdelenia je hodnota 7,785. Na 10% hladine významnosti sme zamietli nulovú hypotézu, čo znamená závislosť medzi sledovanými premennými. Hodnota Pearsonovho kontingenčného koeficientu dosiahla hodnotu 0,49, čím sme zistili, že medzi sledovanými znakmi existuje stredne silná závislosť. Nami získané údaje naznačujú, že voľba nákupu tovaru bez pokladničného dokladu závisí od pohlavia a preferujú ju najmä ženy. Údaje sú spracované v kontingenčnej tabuľke v prílohe č.3.

Pri meraní existencie závislosti medzi ukončeným vzdelaním a morálnym postojom k akceptácii daňových únikov bolo nevyhnutné pre relevantnosť štatistickej analýzy zo súboru výsledných dát vylúčiť základné vzdelanie z dôvodu malého počtu respondentov s týmto vzdelaním. Na základe toho sme zisťovali závislosť medzi sledovanými znakmi pomocou chí-kvadrát testu nezávislosti. Výsledkom je zistenie, že medzi sledovanými premennými na všetkých bežných hladinách významnosti (10%, 5%, 1%) neexistuje závislosť. Výsledky naznačujú, že morálne postoje ľudí k porušovaniu a nedodržiavaniu zákona nezávisia od dosiahnutého vzdelania. Orviská (2005) vo svojej štúdii vyhodnotila, že so zvyšujúcim sa vzdelaním účasť v tieňovej ekonomike je nižšia. Táto súvislosť však nebola v našom prieskume preukázaná.

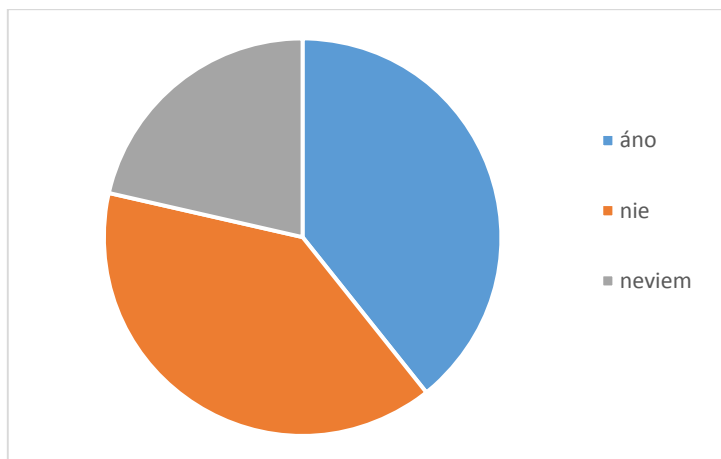
Takmer tretina opýtaných považuje zníženie daňového zaťaženia v podmienkach Slovenskej republiky za najúčinnější nástroj v boji proti daňovým únikom. Vyššie etické a morálne povedomie národa hodnotí len 5% respondentov ako účinné opatrenie vlády. Dôslednejším kontrolám daňových subjektov a zvýšeniu kvality tovarov a služieb poskytovaných štátom pripisuje vzorka opýtaných rovnaký význam (Graf 1).

Graf 4 Vnímanie efektívnosti opatrení vlády proti daňovým únikom

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

Zo vzorky opýtaných 84,21 % má vedomosť o účele projektu Národná bločková lotéria, a len 37% sa aktívne zapája do tohto projektu, ktorý začal v septembri 2013. Viac ako 42 % opýtaných sa domnieva, že štát pomocou tohto projektu nevyberie viac daní. Až 80% osôb zapojených do Národnej bločkovej lotérie uviedlo, že hlavným motívom je možnosť výhry a len 10% respondentov uviedlo ako hlavný motív pocit spokojnosti zo spolupráce pri odhaľovaní daňových únikov. Tento výsledok nám môže naznačovať, že ľudia preferujú vlastné záujmy (možnosť výhry) pred pomocou spoločnosti v boji proti daňovým únikom. Výpočet závislosti chí-kvadrát testom nezávislosti naznačil, že zapojenie sa do Národnej bločkovej lotérie nesúvisí s domnienkou, že štát prostredníctvom tohto projektu vyberie viac daní (príloha č. 5). Na otázku, či by malo Ministerstvo financií SR pokračovať v tomto projekte odpovedalo 65% osôb zapojených do Národnej bločkovej lotérie kladne. Z osôb, ktoré sa nezapojili do tohto projektu takmer polovica odpovedala na rovnakú otázku záporne. Ak neberieme do úvahy, či sa respondenti zapojili do Národnej bločkovej lotérie alebo nie, naše výpočty naznačujú, že podiel osôb považujúcich pokračovanie projektu za vhodné a tých, čo si myslia že by mal byť ukončený, je rovnaký (Graf 5).

Graf 5 Postoj respondentov k pokračovaniu projektu Národná bločková lotéria

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu uskutočneného v marci 2014

V súčasnosti Ministerstvo financií SR neurčilo termín ukončenia tohto projektu. Jeho efekt môže Finančná správa zhodnotiť až po ukončení projektu a tiež zohľadnení ďalších aspektov.

ZÁVER

Problematika daňových únikov nie je jednoznačne vymedzená a závisí od rôznych faktorov. Vysoké daňové zaťaženie považujú ženy z našej vzorky respondentov za najvýznamnejší faktor. Muži prikladajú nedokonalejšiu legislatívu a vysokému daňovému zaťaženiu takmer identickú váhu. 75 % žien a viac ako 80% mužov považuje daňové úniky na Slovensku za problém. Naša analýza naznačila, že za najúčinnější prostriedok v boji proti daňovým únikom považujú naši respondenti zníženie daňového zaťaženia, vyššie tresty a zníženie administratívy súvisiacej so správou daní.

Spustením Národnej bločkovej lotérie sa Ministerstvo financií chcelo zamerať na odhalenie nekorektných podnikateľov a tým znížiť výšku daňových únikov na Slovensku. Analýza nami zistených údajov naznačuje, že ľudia aktívne zapojení do Národnej bločkovej lotérie neregistrujú bločky so zámerom odhalenia daňových únikov a s pocitom spokojnosti so spolupráce pri odhaľovaní daňových únikov.

Odpovede respondentov naznačujú, že sa nedá posúdiť, či by podľa nich malo Ministerstvo financií SR pokračovať v projekte alebo ho ukončiť. Takmer polovica opýtaných sa domnieva, že štát prostredníctvom tohto projektu nevyberie viac daní. Ako hlavný motív zapojenia sa do Národnej bločkovej lotérie uviedlo až 80% respondentov možnosť výhry.

Ak by sa dosiahol želaný efekt vyššieho výberu daní, nemôžeme ho pripisovať len Národnej bločkovej lotérii, pretože vláda v roku 2012 schválila akčný plán boja proti daňovým únikom obsahujúci prísnejšiu legislatívu, definovanie nových daňových trestných činov a ďalšie nástroje.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BEDNÁRIK, R., DANIHEL, M., SIHELSKÝ, J. *Nelegálna práca v podmienkach slovenskej spoločnosti*. Ebert st. 2003. [online]. Dostupné na internete:

http://fesprag.ecn.cz/img_upload/72ff215dde4b7f046a6aa04d2af13196/nelegalna-praca-v-podmienkach-slovenskej-spolocnosti.pdf

KANDEROVÁ, M., ÚRADNÍČEK, V. *Štatistika a pravdepodobnosť pre ekonómov*. Banská Bystrica : OZ Financ. 2007. s. 130-132. ISBN 978-80-969535-1-6

KUBÁTOVÁ, K.: *Daňová teorie a politika*. Praha: ASPI. 2006. s. 150-154. ISBN 80-7357-205-2

MARTINEZ, J.C.: *Daňový únik*. Praha : HZ Praha, 1995. s.7-9. ISBN 80-901918-3-5

MEDVEĎ, J., NEMEC, J. a kol.: *Verejné financie*. Bratislava : Sprint dva. 2011. s. 273- 274. ISBN 978-80-89393-46-6

MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. [online]. Dostupné na internete: <http://www.finance.gov.sk/>

ORVISKÁ, M.: *Sociálno-ekonomická a inštitucionálna analýza tieňovej ekonomiky a daňových únikov*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta financií. 2005. s. . ISBN 80-8083-116-5

ORVISKÁ, M., HUDSON, J. *Tax evasion, civic duty and the law abiding citizen*. In: European Journal of Political Economy, 2002.

SCHNEIDER, F. KIRCHLER, E. MACIEJOVSKY, B.: *Social Representations on Tax Avoidance, Tax Evasion, and Tax Flight: Do Legal Differences Matter?*. In: Johannes Kepler University of Linz. Linz : Department of Economics, 2001.

SCHNEIDER,F., ENSTE, D.: *Shadow economies: Size, causes and consequences*. In: Inetrnational monetary fund. 2000. s. 4-5

SITA. Štartuje bločková lotéria, podľa Kažimíra má veľký potenciál. In *Webnoviny*. [online]. 2013 [cit. 2013-06-01]. Dostupné na internete: <http://www.webnoviny.sk/ekonomika/startuje-blockova-loteria-podla-ka/723696-clanok.html>

ŠÍBL, a kol.: *Veľká ekonomická encyklopédia*. Bratislava: SPRINT. 2002. s.150-151.
ISBN 80-89085-04-0

ÚRAD VLÁDY SR 2010. Programové vyhlásenie vlády na roky 2012 až 2016.
[online]. Dostupné na internete:
http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum144566?prefixFile=m_

VALČEK, A., RAÁBOVÁ, M. 2013. Riaditeľ Tiposu o bločkovej lotérii: Po pol roku uvidíme, či to funguje. [online]. Dostupné na internete:
<http://ekonomika.sme.sk/c/6914056/riaditel-tiposu-o-blockovej-loterii-po-pol-roku-uvidime-ci-to-funguje.html>

PRÍLOHY

Príloha č.1 Dotazníkový prieskum Marec 2014

Prieskum vnímania projektu Národná bločková lotéria

Dovoľíme si vážených respondentov/respondentky požiadať o vyplnenie anonymného dotazníka, ktorý je zameraný na preskúmanie vnímania projektu Národnej bločkovej lotérie v kontexte riešenia problematiky daňových únikov. Získané údaje budú predmetom analýzy našej študentskej práce pripravovanej v rámci Študentskej vedeckej aktivity. Vopred ďakujeme za Váš čas.

1. Pohlavie muž žena

2. Vek 18-24 25-29 30-39 40-49 50-
59 60 a viac

3. Kraj
 - a) Bratislavský
 - b) Trnavský
 - c) Trenčiansky
 - d) Nitriansky
 - e) Žilinský
 - f) Banskobystrický
 - g) Prešovský
 - h) Košický

4. Vzdelanie
 - a) základné
 - b) stredné bez maturity
 - c) stredné s maturitou
 - d) vysokoškolské 1. stupeň
 - e) vysokoškolské 2. stupeň
 - f) vysokoškolské 3. stupeň

5. Príjmy Vašej domácnosti sa pohybujú vo výške:
 - a) 0-400
 - b) 400-600
 - c) 601-800
 - d) 801-1000
 - e) 1001-1200
 - f) 1200-1400
 - g) 1400+

6. Vnímate osoby vo svojom okolí, ktoré sa vyhýbajú plateniu daní?
áno nie neviem

7. Považujete výšku daňových únikov za významnú?
áno nie neviem

8. Ktorá z uvedených príčin vyhýbania sa plateniu daní je podľa Vášho názoru najčastejšia?
- a. nízke príjmy
 - b. vysoké daňové zaťaženie
 - c. nedokonalá legislatíva
 - d. Iné _____
9. Vnímate opatrenia, ktorými sa štát snaží znížiť výšku daňových únikov?
- áno nie neviem
10. Od septembra 2013 začalo realizovanie projektu Národná bločková lotéria. Viete čo je účelom tohto projektu?
- áno nie neviem
11. Zapojili ste sa do Národnej bločkovej lotérie?
- áno nie
12. Ak áno, ako často registrujete pokladničné lístky v Národnej bločkovej lotérii?
- a. 1x týždenne
 - b. 2x týždenne
 - c. 1x mesačne
 - d. nepravidelne
13. Čo Vás motivuje k tomu, aby ste sa zapojili do NBL?
- a. možnosť výhry
 - b. pocit spokojnosti zo zapojenia do hry
 - c. pocit spokojnosti zo spolupráce pri odhaľovaní daňových únikov
 - d. reklamná kampaň
 - e. ostatné
14. Po každom uskutočnenom nákupe požadujete pokladničný doklad od predajcu?
- áno nie niekedy
15. Ak by Vám predajca ponúkol cenu produktu zníženú o DPH bez vydania pokladničného dokladu, volili by ste túto alternatívu aj napriek možnosti výhry 10 000€ po registrácii bločku v NBL?
- a. určite áno
 - b. pravdepodobne áno
 - c. neviem
 - d. pravdepodobne nie
 - e. určite nie

16. Domnievate sa, že štát vyberie viac na daniach po spustení Národnej bločkovej lotérie?
áno nie neviem
17. Domnievate sa, že štát by mal pokračovať v tomto projekte?
áno nie neviem
18. Ktoré opatrenia vlády v boji proti daňovým únikom v podmienkach Slovenskej republiky považujete za najúčinnnejšie?
- a. vyššie tresty
 - b. zníženie daňového zaťaženia
 - c. zníženie administratívy súvisiacej so správou daní
 - d. zdokonalenie legislatívy
 - e. vyššie etické a morálne povedomie národa
 - f. dôslednejšie kontroly daňových subjektov
 - g. zvýšenie kvality tovarov a služieb poskytovaných štátom a na rôznych úrovniach verejnej správy
 - h. ostatné

Príloha č.2 Tabuľka sledovaných komponentov skrytej ekonomiky v neformálnom sektore

celkové ročné odhady výdavkov domácností bez obdržania potvrdenky na: (údaje v mli. Sk)												
	1996	1997	1998	1999/2	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
služby stavebných remeselníkov	5,44	6,54	-	4,81	5,92	6,5	5,72	8,44	7,82	8,79	10,67	
služby ostatných remeselníkov	-	5,51	6,79	-	5,73	6,54	5,6	5,52	8,08	6,07	6,88	7,48
nákup ovocia, zeleniny a kvetov na trhoviskách	-	3,29	4,59	-	4,06	3,86	3,93	5,53	3,78	3,93	3,79	4,55
nepolnohospodárske tovaru nakúpené na burzách a trhoch	-	4,96	5,51	-	5,02	5,06	4,48	5,85	3,95	3,25	3,21	3,28
podnájom	-	0,95	1,23	-	1,38	1,49	1,58	2,47	3,44	3,19	3,03	3,65
za prenájom garáží od súkromníkov	-	0,29	0,37	-	0,27	0,32	0,11	0,55	0,67	0,64	0,33	0,5
prepitné v holičstvách, kademíctvách, reštauráciách, pohostinstvách alebo hoteloch	-	0,9	0,87	-	0,98	0,96	0,95	1,02	1,09	1,19	1,35	1,24
úplatky poskytnuté v zdravotníctve, školstve, na polícii, prokuratúre alebo súdoch	-	2,4	2,75	-	3,4	2,81	2,63	3,57	3,45	2,68	2,5	2,23
úplatky poskytnuté pri zrháňaní si zamestnania, zákazky, pôžičky, úvery, pri privatizácii, na živnostenskom, colnom, daňovom alebo obecnom úrade	-	1,59	2,52	-	2,2	1,87	2,43	2,33	2,86	2,77	2,44	2,09
spolu	-	26,43	24,63		28,96	29,41	27,43	35,28	35,14	32,51	34,2	

Poznámka – v roku 1999 sa prieskum nerealizoval

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Príloha č.3 Kontingenčná tabuľka. Zdroj: vlastné spracovanie

Voľba kúpy tovaru bez pokladničného dokladu	Pohlavie		Celkový súčet
	muž	žena	
určite áno	5	12	17
pravdepodobne áno	6	18	24
neviem	3	2	5
pravdepodobne nie	5	4	9
určite nie	2	0	2
Celkový súčet	21	36	57

t-štatistika: 7,785

p-hodnota: 0,0997

Príloha č. 4 Kontingenčná tabuľka. Zdroj: vlastné spracovanie

voľba kúpy tovaru bez dokladničného tovaru	Vzdelanie		Celkový súčet
	stredoškolské	vysokoškolské	
určite áno	12	4	16
pravdepodobne áno	16	8	24
neviem	2	3	5
pravdepodobne nie	6	3	9
určite nie	1	1	2
Celkový súčet	37	19	56

t-štatistika: 2,320

p-hodnota: 0,677

Príloha č.5 Kontingenčná tabuľka. Zdroj: vlastné spracovanie

Postoj k výberu daní po spustení Národnej bločkovej lotérie	Účasť na Národnej bločkovej lotérii		Celkový súčet
	Zúčastnení	Nezúčastnení	
štát vyberie viac daní	7	14	21
neviem	4	8	12
štát nevyberie viac daní	9	15	24
Celkový súčet	20	37	57

t-štatistika:0,106

p-hodnota: 0,948